

Utsjoen kunta
PL 41
99981 Utsjoki

LAUSUNTO

26.6.2020

Dnro 227/2020

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto

Viite: Lausuntopyyntönnö 2.6.2020

UTSJOEN ASEMAKAAVAEHDOTUS

Utsjoen kunta valmistelelee Utsjoen kirkonkylälle asemakaavan muutosta ja laajennusta. Kaavassa osoitetaan uusia tontteja asumiselle kirkonkylän eteläosaan, Mantojärven pohjoispuolelle. Kaavassa säilytetään liikkumisyhteys alueen kautta niin että esimerkiksi moottorikelkalla kulku säilyy nykyisellään. Keskustassa nykyiseen rakenteeseen tukeutuvia liike- ja asuinrakentamisen mahdollisuuksia on lisätty ja muutenkin kaavassa on osoitettu mm. olemassa olevia liike- ja varastorakennusten tontteja. Koulun tonttia on laajennettu. Lisäksi kaavassa on osoitettu muun muassa lähivirkistysalueita, rakennusperintö- ja muinaismuistokohteita.

Kaava-alue sijoittuu Paistunturin ja Kaldoaivin paliskuntien alueelle. Paistunturin paliskunnan suurin sallittu eloporumäärä on 6 300 ja poronhoitajia oli 95 poronhoitovuonna 2016–2017. Kaldoaivissa vastaavat luvut ovat 5300 ja 84. Porotalous on merkittävä elinkeino Utsjoen kunnassa. Se työllistää paitsi suoraan alkutuotannon, mutta myös alueella erityisen vahvan pienjalostustoiminnan kautta. Poronhoito on myös merkittävä sidostoimiala matkailulle ja tuottaa ainutlaatuista materiaalia perinteisiin ja nykyaikaisiin käsitöihin. Poronhoito ylläpitää alueen elinvoimaista, vahvaa saamelaiskulttuuria ja kieltä. Alueen poronhoito perustuu porojen vapaaseen laiduntamiseen ja luonnonlaitumien ympärivuotiseen hyödyntämiseen.

Poronhoidon huomioon ottaminen kaavoituksessa

Poronhoito on merkittävä ja pitkän historian omaava maankäyttömuoto koko poronhoitoalueella. Poronhoito-oikeus ja siihen kiinteästi kuuluva vapaa laidunnusoikeus on ikiaikainen nautintaoikeus, joka on suoraan poronhoitolailla turvattu erityinen oikeus (PHL 848/1990, 3 §). Vapaa laidunnusoikeus on poronhoidon olemassaolon ja kannattavuuden edellytys. Se tarkoittaa, että porot saavat vapaasti laiduntaa niin yksityis- kuin valtionmaillakin ilman että poronhoitaja omistaa ko. maata. Poronhoitolaissa luetellaan rajoitukset vapaaseen laiduntamiseen. Saamelaisten kotiseutualueella porojen laiduntamista koskevat rajoitukset ilman maanomistajan lupaa koskevat ainoastaan viljelyksiä ja metsänuudistusalan taimikoita, eivät asutusta tai puutarhoja (PHL 31 §). Paistunturin ja Kaldoaivin paliskunnat sijaitsevat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella. Alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Valtion maan luovuttaminen tai vuokraaminen saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamasta vahingosta (PHL 2 §). Poronhoitolaissa säädetään myös että ”suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa” (53 §).

Poronhoitolain ja muun lainsäädännön lisäksi poroelinkeinoa turvataan myös valtioneuvoston päätöksellä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (VAT). VATeissa edellytetään, että alueiden käytön suunnittelussa huolehditaan saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kannalta merkittävien alueiden säilymisestä. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa määrätään koko kaava-alueita koskevissa yleismääräyksissä: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Metsätaloutta, turvetuotantoa, matkailutoimintoja ja loma-asutusta suunniteltaessa on otettava huomioon porotalouden tärkeät alueet. Suunniteltaessa valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan kanssa.” Viimeinen lause laajentaa valtion viranomaisen neuvotteluvollisuuden myös muille, esimerkiksi kuntien kaavoittajille. Paliskuntien kanssa ei ole neuvoteltu kaavasta.

Vaikutukset poronhoitoon ja huomiot kaavasta

Alueen poronhoitoa ei kuvata kaavassa, mutta se mainitaan kyllä alueen elinkeinona. Myöskään asemakaavan vaikutuksia poronhoidolle ei ole arvioitu. Selostukseen tulisi lisätä informaation vuoksi ainakin porojen vapaa laidunnusoikeus alueella (PHL 3§).

Asemakaavassa osoitetaan alueita muun muassa asumiselle ja muulle rakentamiselle. Kaavan negatiiviset vaikutukset poronhoidolle ovat siten pääosin näiden aiheuttamia suoria ja epäsuoria vaikutuksia. Laidunalueet vähenevät suoraan (mm. rakennukset, reitit) ja pirstoutuvat pienempiin osiin, jolloin niiden käytettävyys muuttuu. Muu maankäyttö aiheuttaa poronhoidolle häiriötä, joka ulottuu laajemmalle kuin itse rakennettu alue. Ihmistoiminnan lisääntyessä porojen laidunnus siirtyy rauhallisemmille alueille sen aiheuttaman häiriön vuoksi (= epäsuora laidunmenetyks). Näin uusi rakentaminen ja ihmistoiminta heikentävät porolaitumien kuntoa ja poroelinkeinojen kannattavuutta.

Uudet rakentamispaikat poronhoitoalueella voivat aiheuttaa ristiriitoja poronhoidon ja uusien asukkaiden välillä. Tonttien perustamisen alkuvaiheessa uusi kasvillisuus voi joissakin tapauksissa houkuttaa poroja laiduntamaan talojen pihossa esimerkiksi kesällä, loppusyksyllä tai alkutalvesta. Poroja voi myös kulkea tonttien kautta vaihtaessaan laidunalueita. Poroilla on PHL 3 § mukaan oikeus ottaa ravintonsa luonnosta maan omistuksesta riippumatta. PHL 6. luvussa määrätään paliskunnan vahingonkorvausvelvoitteista tietyissä tapauksissa. PHL 31 § mukaan ”--- Muualla kuin --- saamelaisten kotiseutualueella poroja on lisäksi hoidettava siten, etteivät ne pääse puutarhoihin, vakinaisten asuntojen pihoihin tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille.” Eli porojen laidunnusta ei ole velvollisuutta estää pihoihin ja puutarhoihin Utsjoen asemakaavan alueella. Myöskään pihojen ja puutarhojen aitaamisvelvollisuus (PHL 32 §) ei kuulu paliskunnan velvoitteisiin saamelaisten kotiseutualueella.

Kaavan yleismääräysten mukaan rakennuspaikan rakentamattomat osat on säilytettävä luonnontilaisina. Tämä on hyvä. Tonttien aitaamiseen ei oteta kantaa, mikä on myöskin hyvä, sillä se jättää mahdollisuuden valita aitaaminen tarpeen mukaan. Tonttien aitaamisen tulee joka tapauksessa tapahtua maanomistajan tai vuokraajan omilla kustannuksilla, sillä paliskunnalla ei ole poronhoitolaista tulevaa aitaamisvelvollisuutta saamelaisten kotiseutualueella vakituisten asutuksen kyseessä ollessa.

Ehdotamme seuraavan yleismääräyksen lisäämistä kaavaan:

Rakennettaessa poronhoitoalueella on huomioitava poronhoitolain takaama porojen vapaa laidunnusoikeus. Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2 § ja 3 §). Alueen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee turvata poronhoidon harjoittamisen edellytykset.

Tällöin se ottaa paremmin huomioon alueen voimassa olevan ja vireillä olevan maakuntakaavan määräyksen ja ohjaa tarkempaa suunnittelua poronhoidon turvaamiseen.

Olemassa oleva moottorikelkkaura osoitetaan kirkonkylältä Nuorgamiin. Kaavaan on osoitettu myös kelkkareitti kylän länsipuolelle. Utsjoen paliskunnat katsovat, ettei uutta moottorikelkkareittiä saa missään nimessä sisällyttää kaavaan. Asiasta ei ole neuvoteltu paliskuntien kanssa kaavan valmistelussa ja kelkkareitti aiheuttaisi haittaa poronhoidolle. Paliskunnat myös esittävät vastalauseensa sille, että yksityismaille esitetään uusia reittejä ja vielä ilman neuvotteluita maanomistajien kanssa.

Lopuksi

Asemakaavalla on vaikutuksia poronhoidolle sekä kaava-alueella että sen ulkopuolella. Vaikutuksia ei ole arvioitu MRL 9 §:n mukaisesti eikä poronhoidon nykytilannetta alueella kuvata. Myös kaavamääräyksiä on syytä tarkistaa.

Alueen paliskuntien ja paliskuntien osakkaiden esittämät lausunnot ja kannanotot tulee ottaa huomioon painoarvoltaan merkittävänä kaavan jatkovalmistelussa. Mikäli paliskunnat katsovat tarpeelliseksi poronhoitolain 53 §:n mukaiset neuvottelut, ne on syytä järjestää.

Paliskuntain yhdistys pyytää saada vastineen lausuntoonsa osoitteeseen kirjaamo@paliskunnat.fi

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao